

Bozsó Renáta: A munkás-művelődéstől a médiaintegrációig Az OTDK Közművelődési, Andragógiai alszekciójában szereplő dolgozatok rezüméinek tartalomelemzéséből

Bevezetés

„A tehetséggondozás feladata, hogy a kiemelkedő teljesítményre képes egyéneket oly módon segítse, hogy képességeiknek megfelelő szintű eredményeket érjenek el, alkotó egyénekké váljanak” (Gyarmathy 2001:10). Ilyen eredményeket elérő, alkotó egyének azok a fiatalok, akik főiskolai, egyetemi éveik alatt a tanulmányi kötelezettségeiken felül plusz munkát vállalva kutatást végeznek, diákköri dolgozatot írnak és azzal intézményi és akár országos szinten is megmérettetik magukat. Önként vállalják mindezt, de nem egyedül végzik. A felsőoktatási tehetséggondozás egyik pillére, a tudományos diákköri mozgalom ugyanis oktatók és hallgatók kollegiális együttműködésére épül, melyben az ifjú kutatók egyénileg vagy csoportosan szakmai iránymutatás mellett dolgoznak.

Jelen tanulmány az Országos Tudományos Diákköri Konferenciák egy kis szeletét helyezi fókuszba becsatlakozva így az erre irányuló kutatások sorába és irányt jelölve ki további elemzéseknek. A jelenleg – még – Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtártudományi szekcióként működő tagozat országos versenyekre továbbjutott dolgozatok tartalomelemzésével foglalkozom. Az OTDT honlapján elérhető rezümékötetekben szereplő tartalmi kivonatokat tanulmányozom, azon belül is a Közművelődési,- később Andragógiai alszekcióba nevezett pályamunkákat. A 2001 utáni időszak andragógiai tárgyú dolgozatainak hasonló elemzése után (lsd. Bozsó 2018), itt az 1977 és 1999 között megrendezett konferenciák elérhető anyagainak[\[1\]](#) tanulságait foglalom össze.

Bár az 1950-es évek elején indult tudományos diákköri mozgalom csak pár évvel idősebb a közművelődési szakemberképzésnél, el kellett telnie másfél-két évtizednek, hogy a művelődéstudományi dolgozatok elkülönülten szerepeljenek a konferenciákon.

Az egyetemi és főiskolai szintű indulást követően a tanító- és óvóképző intézményekben is népszerű lett a diákköri mozgalom az 1960-as években, de aki ekkoriban művelődéssel kapcsolatos

témáról írt, az még a Társadalomtudományi szekció programjában szerepelt az OTDK-n. Először 1971-ben mutathatták be együtt munkáikat a „pedagógusképző intézmények pedagógiai, pszichológiai, néprajzi-népművelési, tantárgy-pedagógiai, oktatástechnikai és ifjúságmozgalmi diákkörei” (Kékes Szabó 2011:360). Az OTDK társadalomtudományi szekciójából aztán hivatalosan 1973-ban vált ki a pedagógiai, pszichológiai és néprajzi-népművelési témákat felvonultató tagozat. Az általam vizsgált első év az 1977-es. Ebben az időben, az 1970-es évek közepén született meg az első kulturális szaktörvény, több helyen indultak az országban népművelési tanszékek, tanszéki csoportok és egyre nagyobb számban képezték a hallgatókat, így nem meglepő, hogy 35 dolgozat szerepelt ez évben az országos konferencián a közművelődési alszekcióban, mely szám a '80-as években tovább emelkedett.

Rövid képzéstörténeti háttér

Az MDP megalakulását követően meghirdetett Révai-féle kulturális forradalom maga után vonta a szocialista típusú kultúrotthonok számának ütemes emelkedését. Az önszerveződő közösségeket a kialakuló egypártrendszer felszámolta ugyan, de a kultúrházak száma – a hatalom elképzeléseinek megfelelően – folyamatosan gyarapodott, ami e területen szakemberhiányt eredményezett. A megbízhatónak tartott politikai káderek mellett, illetve – a kritikus hangok szerint – helyett vitathatatlan igény lépett fel a szakemberek képzésére. Ezt kezdetben néhány hónapos tanfolyam jellegű képzésekkel oldották meg, majd visszatértek ahhoz a korábbi, sok évtizedes gyakorlathoz, hogy a pedagógusok munkakörét célszerű ilyen feladatokkal bővíteni: a pedagógusokkal szembeni elvárásként fogalmazódott meg a helyi kulturális élet szervezése, akik jó szándékkal, de gyakran a kellő hozzáértés nélkül igyekeztek a feladatnak eleget tenni. Újdonság volt tehát, hogy a képzésük során próbálták őket erre is felkészíteni (T. Molnár 2007:135).

A felsőoktatásban, ezen belül elsősorban a pedagógusképzésben megjelenő népművelési ismereteknek a célja egyben az is volt, hogy az új szellemben felnövekvő fiatal generációt neveljék ki a kulturális közösségi tevékenységek elvégzésére.

Elsőként Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem pedagógia tanszékén (Jausz Béla vezetése idején) szerveződött meg a népművelési szeminárium. Ennek keretében az 1950-es évek második felében Durkó Mátyás a kétszakos pedagógusnak készülő, de népművelési szemináriumra is jelentkező hallgatókat a felnőttekkel való foglalkozásra (is) fel kívánta készíteni azon túl, hogy általános műveltségüket filozófiai, természettudományos, művészeti, népművészeti, néprajzi, gazdasági területen a „szakműveltség színvonalára”(Durkó 1957 idézi: T. Kiss 2000:77) akarta emelni.

A szakma professzionalizációja a képzés intézményesülésének kezdetétől a mai napig sem jutott nyugvópontra. Állandó többfrontos küzdelmet vívtak és vívnak képviselői a szakma (legyen az kultúraközvetítő vagy felnőttképzési szakember) és a képzés elismertetéséért. A sok vád ellenére a tudományos diákköri mozgalomnak évtizedek óta része a kultúra- és művelődéstudomány, valamint az felnőttképzés tudománya, és bizonyítja, hogy a szakmai felkészítésen túl az akadémiai világban is van létjogosultsága.

A tanulmányozott évek közül az első az 1977-es, egy évvel azt követően, hogy kihirdették az 1976. évi V. törvényt, mely állami feladatként nevezte meg a közművelődési szakemberek képzését. Ezzel összhangban az 1970-es évek közepén a tanárképző főiskolákon immár tanárszakkal

párosítható főszakos képzésként indulhatott meg a népművelő szakemberképzés, miközben ugyanebben az időben a tanítóképzés is főiskolai szintűvé vált, és több helyen közművelődési szakkollégiumi képzés indult. Ez utóbbi a tanárképzőkön és az egyetemeken folyó oktatáshoz képest alacsonyabb óraszámokat tett csak lehetővé, kevesebb tartalommal (de lehetőséget biztosítva az ilyen irányú tudományos diákköri tevékenységben való részvételre). Ezen évtized más változást is hozott, például azt, hogy 1977-ben fejezte be tanulmányait az utolsó évfolyam Debrecenben és Szombathelyen a népművelés-könyvtáros szakpáron (T. Kiss 2000). Az elnevezést illetően is fordulóponthoz ért a kultúraközvetítés az 1970-es években: a népművelés helyett a közművelődés kifejezés vált egyre inkább elfogadottá, jelezve, hogy a hangsúly az irányított tevékenység helyett az egyén és a közösség viszonyára tevődött át.

A szakemberképzésben az 1980-as évek második felétől az 1990-es évek elejéig szinte minden korábbi népművelési, közművelődési szakcsoport önálló tanszékké fejlődött a tanárképző főiskolákon, de a képzés elismertetéséért továbbra is küzdeni kellett (T. Kiss 2000). Tudományokat, tudományterületeket integráló, a hagyományos pedagógusképzéstől eltérő és folyamatos változásokkal, változtatásokkal működő képzés nehezen illeszkedett be a felsőoktatás rendszerébe, ellenérzéseket keltett az egyetemi és főiskolai világban. Lassan vetkőzte le a pedagógus szerepekhez való kapcsolódást, léphetett elő a közművelődési szakember, mint fejlesztő (T. Molnár 2016a).

A rendszerváltást követően az útkeresés évei következtek és ismét nem az egységesülés irányába haladtak a folyamatok. A megváltozott társadalmi környezetnek köszönhetően a kulturális szférában is megjelent a fogyasztói magatartás, a szórakoztatóipar, s az egész folyamat meghatározta az immár működő munkaerőpiac is. A szakemberképzés is váltásra kényszerült ennek következtében, s ennek során igyekezett megfelelni az új, egyre erőteljesebben ható társadalmi igényeknek. Ez a szakképzés differenciálódásához vezetett. A felnőttoktatás, a kulturális szolgáltatás, illetve a kultúra értékeinek a menedzselése volt az a három irány, amerre a képzés az átalakulás során kitörési pontokat keresett (T. Molnár 2010:290). Egyes intézmények felszámolták a képzést, a többiek pedig 1992-től 2002-ig főiskolai szinten – immár főszakként – művelődésszervezőket, egyetemi szinten pedig művelődési és felnőttképzési menedzsereket képeztek (és képzési helyenként eltérő volt, hogy mikor melyik terület került előtérbe). Egy rendkívül népszerű, „formailag és tartalmilag korszerűsödött (...) a pedagógiától mindinkább eltávolodó, önállóvá váló és differenciálódó szakképzés” formálódásával érkezünk el az ezredfordulóig (T. Kiss 2000:143), amivel zárom a vizsgált dolgozatok sorát jelezve, hogy a képzés története azóta is gazdag fordulatokban és fejleményekben.

Mindez idő alatt a TDK mozgalomban...

Az első kulturális szaktörvény 1976-os megszületését követően a szekcióban is közművelődésire cserélték a népművelés kifejezést és ez maradt használatban addig, míg 2011-ben fel nem váltotta az „adragógiai” jelző. Népművelési, közművelődési ismereteket az óvóképzéstől a tanító- és tanárképzésen át az egyetemi szintű oktatásig minden szinten tanítottak, ami széles rekrutációs bázist biztosított e tagozat számára, szép létszámokkal (50-70 fő között) zajlottak az országos konferenciák kétévenként.

A szekció életében jelentősebb változás a 80-as évek végén következett be, amikor is 1989-re a könyvtártudomány kivált a közművelődésből és önálló alszekciónként folytatta a diákköri

megmérettetéseket, így működve azóta is.

A rendszerváltást követően a közművelődési alszekcióba érkezett dolgozatok száma egy időre jelentősen visszaesett. Ez nem csak a könyvtártudományi terület kiválására vezethető vissza, hanem a '90-es évek szakmai, intézményi és képzési átalakításaira, az ennek kapcsán kialakuló identitásválságra is. A pályamunkák számbeli csökkenése egyébként nem csak a pedagógiai-pszichológiai- közművelődési szekciót, de az egész diákköri mozgalmat érintette ekkoriban.

Az elemzések tárgya és szempontjai

Elemzésem tárgyát 23 év 8 országos diákköri versenyének^[2] pályamunkái (illetve azok rezüméi) képezik. Ez összesen 299 dolgozat. Tényleges vizsgálatomba 277 dolgozatot vontam be, mert 22 esetben a témát nagyon speciálisan könyvtártudományinak minősítettem. Tekintettel arra, hogy 1989-et követően a könyvtártudomány már önálló alszekcióként működött tovább (és vizsgálatom arra már nem terjedt ki), az ezt megelőző konferenciák anyagából is igyekeztem leválogatni azokat, melyeket a legnagyobb valószínűséggel írtak könyvtáros képzésben résztvevő hallgatók. A szakok nem voltak sehol sem feltüntetve a hallgatók nevei mellett, így a minta tisztítása egyszerű következtetési alapon történt, abban maradtak olyan témát feldolgozó munkák, melyek könyvtárakkal, olvasással foglalkoznak – így akár ilyen területen tanulók is írhatták őket – de kultúráközvetítő, közművelődési jellegük dominál.

Munkám során rögzítettem a pályamunka szerzőjét, annak anyaintézményét, a dolgozat címét, illetve az 1989-től már feltüntetett témavezetők nevét is. A rezümék átolvasása során igyekeztem eldönteni az abban foglaltak és a cím alapján, hogy inkább elméleti, empirikus vagy innovációs jellegű dolgozatról van-e szó, de feljegyeztem a megnevezett kutatási módszereket, illetve azt is, ha egyértelműen megjelölték a kutatás (korosztályos) célcsoportját. Ezen kívül rögzítettem azokat a tudományterületeket, melyekhez leginkább kapcsolódott az adott dolgozat és orientáló kulcsszavak hiányában magam próbáltam meg ilyeneket kiemelni, hogy azok korfestő jellegét és az új témák megjelenését jobban lehessen követni. Végül, de nem utolsó sorban azt vizsgáltam, hogy mely időszak lehetett a legdominánsabb a diákköri dolgozatban: saját jelenére irányult a vizsgálat vagy múltbéli jelenségeket, eseményeket dolgozott fel, esetleg jövőbe tekintett.

Alapadatok

A **képzőhelyek** pontos számának meghatározása azért nehézkes, mert az érintett évtizedek során sok intézményi változás történt: egyesülések, névváltozások... stb. Eredetileg 34 eltérő megnevezésű képzőhelyet tüntettek fel a hallgatók neve mellett, ami 28 különböző intézménynek felel meg az adattisztítás után. Ennél részletesebb kimutatás nem készíthető, mert az érintett karok többnyire nem kerültek feltüntetésre, szakokkal pedig sehol nem találkozunk.

336 **hallgató** munkáiról van szó, melyek között 1989-ig – a korábban említetteknek megfelelően – a könyvtártudományi dolgozatok is helyet kaptak. A hallgatók közül 9 fő szerepelt (egyéni vagy csoportban) két egymást követő konferencián, azaz készített vagy működött közre két pályamunkában a vizsgált időszakban.

A képzőintézmények rangsorának első helyén ezekben az években – összesítve – a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola szerepelt, akiket a pécsiek, és a debreceni hallgatók követtek.

1. diagram

A **témavezetők** személyét csak 1989-től tüntették fel a rezümék mellett. Innentől a vizsgált években 78 fő látott el konzulensi feladatokat a hallgatók mellett. Egy oktató kimagaslik 13 témavezetéssel, de van, aki 7, ill. 5, többen pedig (7-en) 4 dolgozat mellett vállaltak szakmai segítői feladatokat. (5-en 3, 14-en pedig két dolgozatot vezettek egyedül vagy társ-témavezetőként).

A szombathelyi bázis messze kiemelkedik a mezőnyből egészen az ezredfordulóig. Az itteni témavezetők 1989 és 1997 között több évben, párhuzamosan több munkát kísérték az országos megmérettetésig. Közülük is kiemelkedik Török Gábor (13 témavezetéssel), aki 1993-ban témavezetői, 1997-ben Iskolateremtői Mestertanári kitüntetést is kapott.

A vizsgált rezümékötetekben hat esetben fordult elő, hogy a pályamunka tartalmi összefoglaló szövege hiányzott, a cím pedig nem volt elég iránymutató ahhoz, hogy a munka jellegét egyértelműen meghatározhassuk. A beazonosítható dolgozatok 47%-a **elméleti**, 52%-a **empirikus** jellegűnek ítéltető és három olyan tartalmi összefoglalóval találkoztam, mely egyértelműen innovációs dolgozatként értelmezhető (a vizsgált dolgozatok fennmaradó 1%-a).

Az absztraktok egy részénél konkrét szöveges utalást is találunk az **alkalmazott módszerekre**, máshol ezen utalások homályosak (pl. XY visszaemlékezései). A kutatási technikák közül a legnépszerűbb ebben az időszakban az interjú volt, amit a dolgozatok 19%-a esetében említettek meg a rezümében. Közülük többen ezt kiegészítették kérdőíves adatfelvétellel is, amely önállóan vagy kiegészítő módszerként a pályamunkák 13%-ánál lett nevesítve. Ezen felül 13 hallgató a dokumentumelemzést, 12 a megfigyelést említette, míg 3 fő utalt esettanulmány készítésére, ankéton való részvételre, de olyan is akadt, aki tartalom- ill. szövegelemzést végzett, mások pedig időmérlegre vagy kísérlet során szerzett tapasztalatokra építették munkájukat.

A dolgozatok ötödében (21%-ban) leszűkítették vizsgálódásukat egy konkrét **korosztályra**, ami nem meglepő, hiszen óvónőnek, tanítónak és tanárnak készülők ugyanúgy versengtek e szekcióban mint felnőttnevelési ismereteket is tanuló leendő kultúraközvetítő szakemberek. 14-en foglalkoztak munkáikban gyerekekkel (ezen belül volt, aki óvodásokkal, mások általános iskolásokkal), 22-en fiatalokkal, az ifjúsággal (beleértve azokat is, akik középiskolákban vizsgálódtak), 11-nek célcsoportját az általuk elérhető egyetemi, főiskolai hallgatók alkották, míg 8-an kifejezetten felnőtteket, dolgozókat vizsgáltak. Az idős korosztálynak a vizsgált időszakban csak egy fő szánt kiemelt figyelmet, ami a későbbiekben – az andragógusképzés idején – jelentősen megnövekedett.

Megvizsgáltam ezen felül, hogy a dolgozatok **idődimenziójára** mi volt a jellemző, azaz a vizsgálat tárgya, a központi mondanivaló múlt, jelen vagy jövő időhöz kapcsolódik leginkább. E tekintetben azt találtam, hogy összességében többen foglalkoztak a dolgozat készítésekor érvényben lévő aktuális állapotokkal, helyzettel, valamivel kevesebb azon munkák száma, amely a múltba utaztat, de az arányok jelentősen változnak az rendszerváltás utáni években az azt megelőző időszakhoz képest. Abban a 277 dolgozatban, melyet vizsgáltam – a módszerekhez hasonlóan – nincs lényeges különbség a múltat és a jelent vizsgáló dolgozatok száma között: az előbbi 113, az utóbbi 126, amit kiegészít 38 olyan pályamunka, mely nem fókuszál egyetlen konkrét időszakra sem, témáját általános megközelítésben dolgozza fel (ide tartoznak jellemzően a vallási, az esztétikai és egyéb művészeti témájú és tárgyú dolgozatok). Ám az arányok itt is megváltoztak az 1990-es évekre.

2. diagram

Miért nevezi Kékes Szabó Mihály a szóban forgót az egyik legszínesebb szekciónak (Kékes Szabó 2011:353)? Már az is magyarázat, hogy pedagógiai, pszichológiai, könyvtár és művelődés- valamint kultúratudományi témák egy konferencián kerülnek terítékre, de a sokszínűség akkor is megmarad, ha a közművelődési alszekciót önmagában vizsgáljuk. A feldolgozott témák ugyanis a tágran értelmezett kultúra és művelődés területéről származnak. Az itt szereplő hallgatók pedig az ország minden pontjáról érkeztek és az óvodai nevelőnek készülőktől, a pedagógushallgatókon át a

népművelés és könyvtár szakosokig rendkívül sokfélék voltak, sőt még zenei, mezőgazdasági területről nevező pályázókat is találhatunk közöttük. Ha megkíséréljük számba venni a **tudományterületeket**, melyekhez a dolgozatok kapcsolódnak, visszaköszön az, amit a képzéstörténeti munkákban olvashatunk, azaz, hogy a kulturális szakemberképzésben a tantárgyak széles spektrumával szembesülünk (ami a kiemelkedő általános műveltséget szolgálja, ugyanakkor támadási felületet jelent több szak részéről, akik ennél homogénebb, de mélyebb tudományos képzést nyújtanak). A tudományterületek közül a leggyakrabban a különböző szakszociológiákhoz kapcsolódó témákkal találkozunk. Összesen kb. 65 dolgozatot inspiráltak és láttak el eszközökkel. A második legnépszerűbb a művelődéstörténet. Ez a több mint 40 dolgozat rendkívül széles skáláját vonultatja fel a társadalom- és a kulturális viselkedés-, valamint az intézményesült kultúra történetének. Mint jeleztem, a könyvtár alszekció 1989-ig a közművelődéssel együtt működött, de nem csak ehhez kapcsolódóan születtek a könyvtári témájú dolgozatok (kb. 26). A képzést ugyancsak a kezdetektől kísérte a néprajzi, hagyományörző vonal, ami számos munka központi gondolata lett (21 esetben biztosan), de a különböző művészeti ágak is szép számban adtak témát a hallgatóknak ebben a két és fél évtizedben. Természetesen közművelődési, népművelési jellegű dolgozatok is vannak, akár csak intézménytörténettel foglalkozók vagy inkább pedagógiai, pszichológiai jellegűek. Érdekességgé emelhető ki, hogy a művelődésgazdaságtannal foglalkozó pályamunkák zömmel a '80-as években készültek, míg pl. a filmművészet iránti tudományos érdeklődés a '90-es években volt a legdivatosabb. Meg kell jegyezni azonban, hogy a dolgozatok jelentős része multi- és interdiszciplinárisnak tekinthető, így a közölt adatok csak tájékoztató jellegűek.

Fontos figyelembe venni azt is, hogy a képzések arculata országszerte más és más, intézményenként és időben is nagy változatosságot mutat. A szakemberképzés folyamatos változása, majd megújulása mellett differenciálódást jelentettek a képzőhelyeken kidolgozott szakirányok, melyek a kihívásokra adott válaszokra törekedtek, mindemellett piacképesebbé kívánták tenni az adott szakot is (T. Molnár 2016b:145). A képzőintézmények tantárgyi struktúrája, választható szakirányaik, specializációik visszaköszönnek a témákban, de többen hivatkoznak szakmai gyakorlatukra is, mint inspirációra, kutatási ötleteik forrására. Ugyanez mondható el a témavezetők bizonyos köréről, akiknek személyisége, tehetséggondozás, ill. egyes témák és a kutatás iránti elkötelezettsége nyomott hagyott nem csak az OTDK témavezetői statisztikáiban, hanem a dolgozatok kimunkálásában is.

Néhány jellegzetesség a vizsgált évekből

1977 (XIII. OTDK)

Helyszín: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged

Ekkorra már önálló egységként működött Debrecenben a Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék, új helyszíneken kezdték meg a szakemberképzést (1972-ben Gödöllőn, majd a Budapesten, Egerben, Pécsen, Szegeden és Baján is). A képzési keretek rendkívül tágak, a tantárgyak, ismeretkörök szerteágazóak voltak magukban foglalva a kulturális mellett a felnőttképzési tartalmakat is (Juhász 2016).

A vizsgált 32 dolgozat zömmel a művelődés és a művészetek területéhez kapcsolódik. Többségükben saját korszakuk jelenével foglalkoznak (20 dolgozat), míg csak kisebb részben a távoli múlttal (9) és akadtak általános érvényű – főként művészeti témájú pályamunkák is.

A dolgozatok kétharmada (21) empirikus jellegű volt a rezümék utalásai alapján.

A kulcsszavakat kiemelve és megvizsgálva is visszatükröződnek a művelődési, művészeti jellegű munkák (népdal, népzene, film, festészet, irodalom, ...), melyek mellett utólagosan korfestésre alkalmasakat is találhatunk: munkások, munkásbrigádok, munkásművelődés, a szövetkezetek, üzemek, termelés, a KISZ, sőt a permanens önművelés is.

Ezen az országos versenyen 13 különböző intézmény hallgatói versenyeztek egymással, akik közül a legtöbben az akkori Szombathelyi Tanárképző Főiskoláról érkeztek Szegedre.

1985 (XVII. OTDK)

Helyszín: Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest

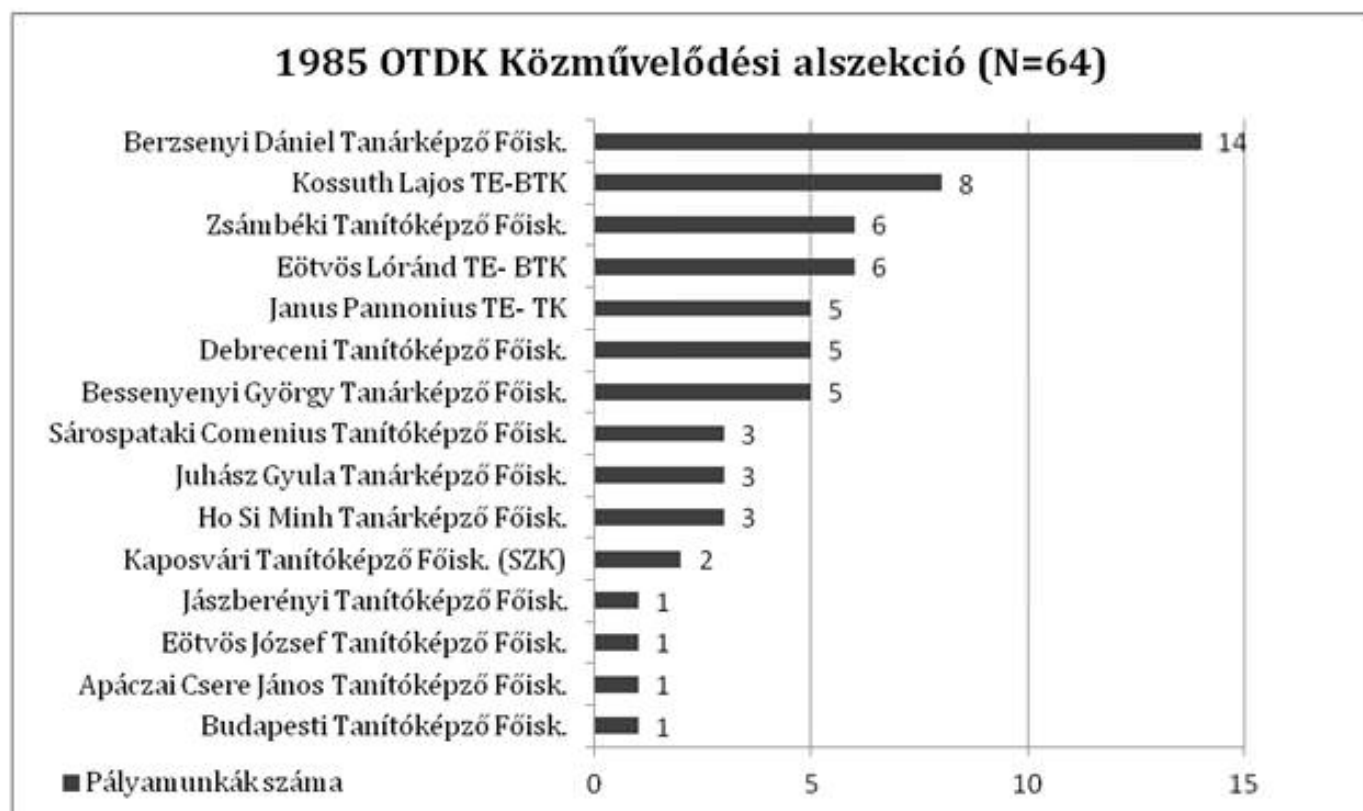
Ebben az évben 64 dolgozat versenyzett, amiből 4 specifikusan könyvtártudományi munkát kivettem a mintából. A résztvevői létszámmal együtt bővült a felkészítő intézmények és a vizsgált tudományterületek köre is. A sok szociológiai és művelődéstörténeti, néprajzi téma mellett megjelent a média, a felnőttoktatás (és képzés), a művelődéspolitika. A vizsgált 60 pályamunka több mint fele empirikus jellegű, de megközelíti ezt az elméleti és történeti jellegű dolgozatok aránya, illetve vannak olyanok is, melyekről információ hiányában nem állapíthatóak meg az alkalmazott módszerek.

29 munka fókuszált aktuális (jelenbéli) témára, bár több ezek közül a múltból vezette le a kialakult helyzetet (pl. hely- vagy éppen műfajtörténeti munkák). 26 olyan dolgozatot találtam, mely kizárólag az elmúlt időkkel, korokkal foglalkozik valamilyen megközelítésből és persze voltak általános, időhöz nem köthető témák is, mint pl. etikai, szociálpolitikai kérdések vagy éppen a szépirodalmi elemzés.

A kulcsszavakból látszik, hogy aktuális témává vált az ÁMK, mint intézménytípus, valamint foglalkozik több dolgozat a televízióval is (mely ekkorra már a legnépszerűbb szabadidős tevékenység hazánkban).

Az intézmények közül továbbra is kimagaslik a Berzsenyi, de tizennégy másik képzőhelyről is érkeztek versenyzők az országos fordulóra.

3. diagram

1987 (XVIII. OTDK)

Helyszín: József Attila Tudományegyetem, Szeged

Ebben az évben indult Esztergomban a 4 éves tanító-művelődésszervező szakos képzés (Juhász 2016), a diákkör vizsgált szekciójának pedig ismét Szeged adott otthont, ezúttal a JATE.

61 dolgozat szerepelt ennek az évnek a rezümékötetében közművelődési címszó alatt, köztük nagyon sok könyvtári témájú, így nem meglepő, hogy érett a helyzet ennek kiválására. Ez utóbbiakat leválogatva 46 rezümét elemeztem részletesebben.

A könyvtári munkákon felül zömmel művelődéstörténeti és művelődés- ill. művészetszociológiai munkákkal találkozunk a hagyományos néprajziak mellett. Ahogyan korábban, most is megjelennek művelődésgazdaságtani dolgozatok és jelen van a médiatudomány is. A dolgozat jellegét tekintve itt is az empirikusak fölényével találkozunk (27 dolgozat a 46-ból).

A munkák fele a rezümék alapján jelen idejű témával foglalkozik, kisebbségben vannak a múltat feldolgozó pályaművek és található több olyan is, mely nem köthető a szorosan vett időhöz, témájuk általánosabb, időben nehezen lokalizálható.

Ebben az időben egyre jellemzőbbé vált, hogy „ellenzéki politikai tevékenységnek tartották a hallgatók kutatásait” (T. Kiss 2000:118), de a rendszerváltáshoz közeledve már kevésbé volt érezhető az ideológiai nyomás, mindez a témaválasztásokban is felfedezhető. A kulcsszavakat tanulmányozva találkozunk az Úttörő Népi Együttessel, a VIT-tel, gyárakkal és a munkáscsaládokkal

sok kultúrtörténeti, hagyományőrzéshez kapcsolódó kifejezésen kívül. Mindeközben jelen van a cigányság kutatása, sőt bátrabb témaválasztásokkal is találkozunk, melyek a nők helyzetét vagy fiatalok lakáshozjutási nehézségeit vizsgálja.

Az intézmények sorrendjét tekintve az egyik legszélsőségesebb évet írtuk ekkor a szekció történetében, mikor is tizenhat képzőhely 46 hallgatója közül 22 szombathelyi volt.

1989 (XIX. OTDK)

Helyszín: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza

E történelmileg kiemelt jelentőségű évben már külön alszekcióban szerepeltek a könyvtártudományi dolgozatok, így a képzőhelyek és a pályamunkák számának visszaesése ezzel is magyarázható. A 40 dolgozat még mindig többségében művelődéstörténeti és szociológiai területet dolgoz fel, lassan nő a média és megjelenik közösségszervezés mint téma. Az empirikus feldolgozást választották 26 pályamunka esetében a kutatási módszerek széles tárházát vonultatva fel.

A dolgozatok több mint fele (23) nyúlt aktuális témákhoz, míg 12 tekintett vissza, és 5 pályamű volt olyan jellegű a rezümé alapján, amelynél nem hangsúlyos az idő-vonatkozás.

A rezüméből utólagosan kiemelt kulcsszavakkal kapcsolatban elmondható, hogy hangsúlyosan jelen van az érték fogalma és az ízlés, találkozunk a nyitott házakkal, legalább két dolgozat foglalkozik a lakótelepekkel és immár a munkanélküliség, a foglalkoztatás kérdése is megjelenik, valamint a politika karikatúrák elemzése az 1968-as és az 1988-as évből. A fiatalok érdeklődési körébe tartozó rock zene szinte minden évben feltűnik valamilyen vonatkozásban.

11 képzőhely delegált a változás évében hallgatót az országos konferenciára, köztük változatlanul őrizte első helyét a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola (13 fővel), de hét hallgató a rendezést vállaló nyíregyházi intézményt is képviselte.

1993 (XXI. OTDK)

Helyszín: Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged

1992-től sorra terjedt el a főiskolákon a művelődésszervező főszkos képzés szakpárban, Debrecenben és Pécsen pedig 5 éves művelődési (és felnőttképzési) menedzserképzés vette kezdetét. A képzőintézmények sora bővült, az egyes képzéseken belül választható szakosodási lehetőségek pedig még tovább növelték a szak népszerűségét és sokszínűségét (Juhász 2016). A hat év után ismét Szegeden tartott országos konferenciára kevesen neveztek, a beadott dolgozatok száma az 1989-es felére esett vissza. A felkészítő intézmények száma ekkor volt a legalacsonyabb: mindössze hat felsőoktatási létesítmény növendékei szerepltek. A 21 résztvevő több mint fele (13) Szombathelyről érkezett. Ott 1990-től szakirányként működött tbk. a művészet- és drámapedagógia, valamint a tömegkommunikáció-film-videó, ami leképeződik a következő évek

TDK- dolgozataiban.

Érdekes megfigyelni, hogy a rendszerváltást követően ebben az évben az elméleti dolgozatok domináltak (21 munkából 8 minősül empirikusnak a rezümé alapján), míg a korábbi konferenciákon egyértelműen a gyakorlatias megközelítés felé billent a mérleg. E mellett arányosan oszlanak el a dolgozatok idő vonatkozásában, mert 7 esetében egyértelműen múltbeli események vannak a középpontban, 5 pályamunka jelenidejű jelenségeket tár fel, viszont van 9 olyan is, melyek idő tekintetében nem sorolhatóak be egyértelműen.

Az egyesülési jogi törvény és hatása megjelenik ugyan, valamint szintén új szín az animáció és a fiatalok jövőképevel való foglalkozás, de a pályamunkák többsége inkább „biztonsági játékkal” filmművészeti, irodalmi, zenei vagy néprajzi témákat dolgoz fel, láthatólag kevesebben vállalkoznak aktuális jelenségek boncolgatására.

1995 (XXII. OTDK)

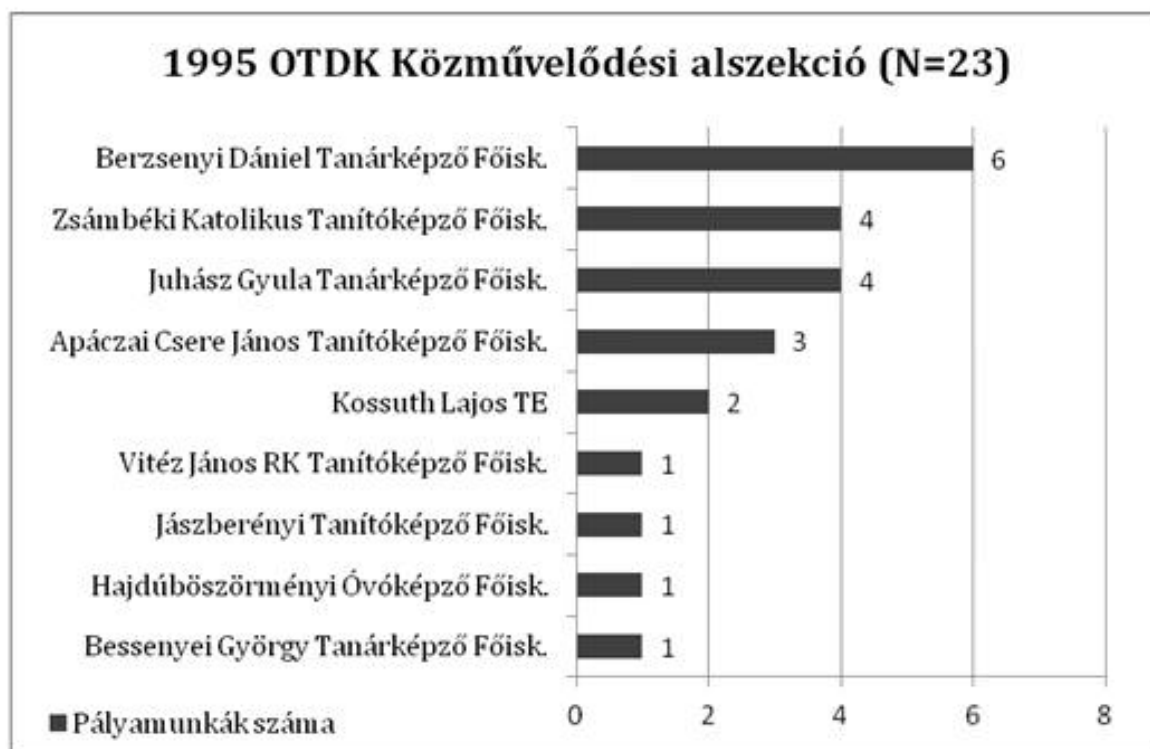
Helyszín: Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola

A mélyrepülés folytatódott, de a képzőhelyek képviselte legalább már arányosabban alakult, több helyről (9 intézményből) érkeztek hallgatók és kiegyensúlyozottabb volt a részvételi arány.

Az előző OTDK-hoz hasonlóan maradt az elméleti/történeti jellegű munkák dominanciája (13 ilyen dolgozat mellett 10-en nyúltak empirikus eszközökhöz), sőt ehhez már az is társult, hogy átbillent a mérleg az idő vonatkozásában is. Míg a '90-es éveket megelőzően a hallgatók saját jelen korukat dolgozták fel leggyakrabban, addig ez 1993-ra visszaszorult, 1995-ben pedig már 23 főből 16-an a múltba nyúltak vissza témáért.

Ezen a konferencián egyedi esetként kiemelem, hogy szerepelt négy hallgató, akik külön dolgozatokban dolgozták fel a Népművelési Intézet történetét, de a kulcskifejezések között olyanok is feljegyezhetőek, mint az animáció, a szubkultúra és network kifejezések, melyek a modernebb vonalat képviselik.

4. diagram

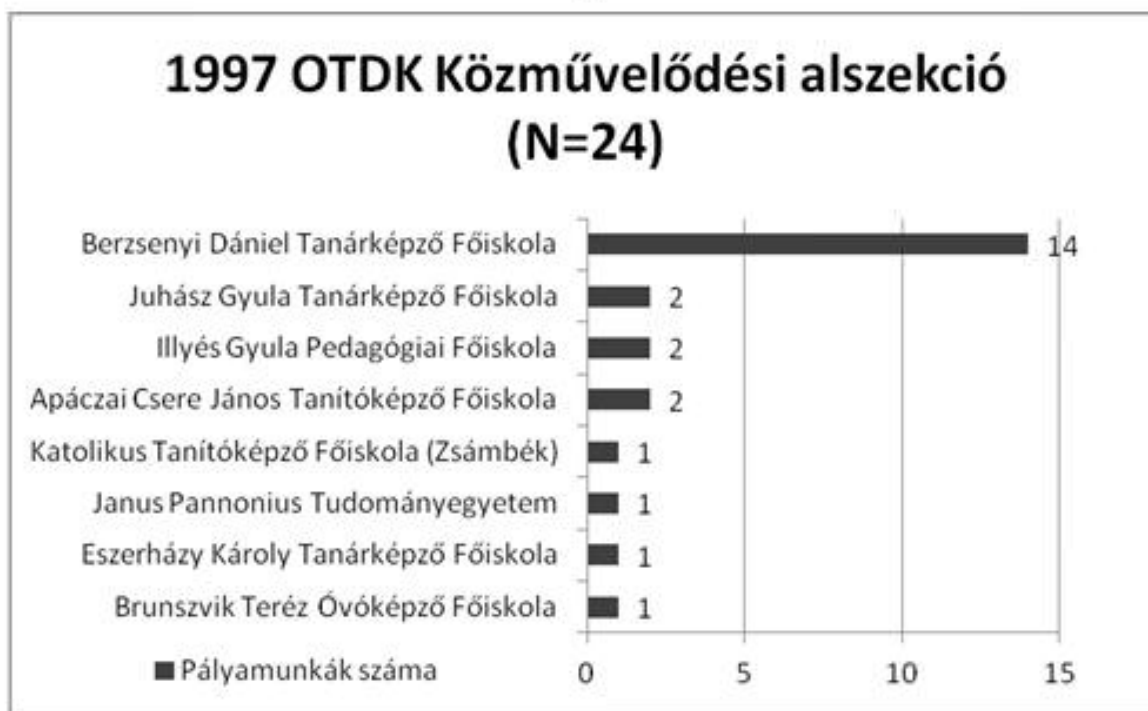
1997 (XXIII. OTDK)

Helyszín: Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd

Az 1997. évi CXL. törvény születésének évében megrendezett konferencián szereplő 24 dolgozat több mint fele ismét szombathelyi hallgató munkája, az arányok az 1993-as évhez hasonlítanak. Az elméleti jelleg dominál, a pályamunkák kétharmada ilyen, és még mindig kevesebben foglalkoznak a jelen eseményeivel, jelenségeivel (a dolgozatok harmada), mint a múlttal vagy általánosabb érvényű művészeti kérdésekkel (pl. a filmművészet, tánc vagy az esztétika).

Több rezümében olvashatunk utalást arra vonatkozólag, hogy tanórai feladatok, gyakorlóléhelyek és az ott végzett munka keltette fel a szerző érdeklődését és indította el a kutatásban, a dolgozat elkészítésében. Kis túlzással azt állíthatjuk, hogy ez a szekció ebben az évben Török Gábor és Csider Sándor hallgatóiból állt, akikre oktatóik és az általuk oktatott tantárgyak gyakoroltak nagy hatást. Így pl. a drámapedagógia, a kulturális animáció és közösségfejlesztés mint kulcsszavak valós kurzuscímekkel mutatnak egyezést.

5. diagram

1999 (XXIV.OTDK)

Helyszín: Kőrös Főiskola, Békéscsaba

Az utolsó vizsgált évben a dolgozatok száma emelkedést mutatott (31), a résztvevő intézmények száma megsokasodott, a hallgatók arányosan képviselték intézményeiket az országos versenyben, ahol feltűnt a szombathelyi pályamunkák hiánya.

Több volt az elméleti dolgozat (19), mint az empirikus (11) és idegenforgalmi témában egy kifejezetten innovációt célzó tudományos dolgozat is megjelent. Továbbra is kicsit többen nyúltak múltbéli vagy általánosnak tekinthető témákhoz (18-an), mint saját időszakuk vizsgálatához (13 fő).

Megjelent a projektmódszer, a szubjektív jólét, a Soros Alapítvány kultúratámogató tevékenysége és a cigányságra irányuló kutatások (az Eötvös József Főiskola bajai hallgatói révén), mégis a művészeti témák voltak többségben ezen a konferencián (legyen szó irodalomról vagy zenéről, esetleg képzőművészetről vagy építészetről).

Befejezés

Azt lehet látni a rezümék áttekintésekor, hogy azok magukon viselik az adott intézmény korabeli képzésének képét, de sokkal inkább a tehetséggondozásban elkötelezett oktatók és tantárgyaik, kurzusaik vagy éppen kutatási területük hatását. Éles cezúrát jelent a rendszerváltás a dolgozatok számában, de ezen túlmenően azok témáiban, a pályamunkák jellegében és időorientációjában is.

Bár az 1991-es debreceni diákköri konferencia anyagai nem érhetőek el, 1990-es években a '80-as évekhez képest a változások statisztikailag is kimutathatóak. Egyfelől a dolgozatok száma a korábbiak felére esett vissza. E csökkent számú dolgozat többsége pedig inkább elméleti jellegű volt, és inkább a múlt (főként a távolabbi múlt) feldolgozása felé fordult, míg a '80-as években ennek a fordítottja volt tapasztalható (azaz: több volt az empirikus dolgozat és az aktuálisabb témákkal, a jelen-idővel foglalkozó). A pályázók a vizsgált utolsó évtizedben kevésbé vállalkoztak érzékeny területek kutatására és szívesebben nyúltak általános témákhoz. A képzés és az intézmények működése terén ekkoriban tapasztalt útkeresés, egyfajta identitásválság tehát megfigyelhető lenyomatot hagyott a tudományos diákköri munkán is.

A tartalomelemzésen alapuló kutatás tovább folytatódik az ezredfordulót követő konferenciák teljes anyagának feldolgozásával, hiszen az ezredfordulót követően újabb tartalmas és izgalmas időszak következett, mely napjainkig és a következőkben is érdekes kutatási terepnek ígérkezik.

Felhasznált irodalom:

- Anderle, Ádám (2011): A magyar tudományos diákköri konferenciák története (1951– 2011). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet.
- Bozsó, Renáta (2017): Felnőttképzési témával az OTDK-n. In: Buda, András – Kiss, Endre (szerk.): Interdiszciplináris pedagógia és a taneszközök változó regiszterei. Debrecen, Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet, 284-297. p.
- Gyarmathy, Éva dr. (2001): Projektkönyv. Tehetséggyógyító projektek készítése és használata. Miskolc, Arany János Tehetséggyógyító Program Intézményeinek Egyesülete.
- Juhász, Erika (2016): A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- Kékes Szabó, Mihály (2011): Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtáradományi Szekció. In: Anderle, Ádám: A magyar tudományos diákköri konferenciák története (1951– 2011). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 353-396. p.
- T. Kiss, Tamás (2000): A népművelőtől a kulturális menedzserig. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.
- T. Molnár, Gizella (2007): A kultúraközvetítő szakemberképzés Szegeden In: T. Kiss, Tamás (szerk.) Kultúra - művészet - társadalom a globalizálódó világban. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézet, 135-142. p.
- T. Molnár, Gizella (2010): A népművelőtől az andragógusig – a hallgatóknak közvetített ismeretek tartalmi változásai In: Juhász, Erika-Szabó, Irma (szerk.) Nemzetnevelés – felnőttnevelés – közművelődés Debrecen, Csokonai Kiadó, 288-303. p.
- T. Molnár, Gizella (2016a): A népművelőtől a közösségsszervezőig – a kultúraközvetítő szakemberképzés negyven éve Szegeden. In: Sütő, Erika-Szirmai, Éva-Újvári, Edit (szerk.): Sodrásban: képzések, kutatások (1975-2015). Szeged, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézet, 15-33. p.
- T. Molnár, Gizella (2016b): A kultúraközvetítő szakemberképzés a népművelőtől a közösségsszervezőig. In: Juhász, Erika (szerk.) A népműveléstől a közösségi művelődésig Debrecen, KultúrÁsz Közhasznú Egyesület, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet 143-153. p.

[\[1\]](#) Az OTDT honlapján az alábbi évek konferenciáinak rezümékötetei érhetőek el az említett időszakból: 1977, 1985, 1987, 1989, 1993, 1995, 1997 és az 1999. Az 1991-es (Debreceni KölcseyFerenc Tanítóképző Főiskolán tartott konferencia kötete sajnos hiányzik és felkutatására tett kísérleteim sem jártak eredménnyel).

[\[2\]](#) 1977, 1985, 1987, 1989, 1993, 1995, 1997, 1999